

Bespreking mensenrechten tijdens bezoek president Joko Widodo van Indonesië 21- 22 april 2016.

Indonesië kampt met tal van mensenrechtenschendingen.¹ Amnesty hoopt dat u en andere kabinetsleden in gesprekken met de president van Indonesië en andere bewindslieden in ieder geval aandacht wilt vragen voor straffeloosheid, de doodstraf en de vrijheid van meningsuiting. Bij dat laatste punt hopen we dat u in het bijzonder aandacht wilt vragen voor de zaak van de Molukse leraar Johan Teterissa.

1. Straffeloosheid

In de aanloop naar zijn presidentschap kondigde Widodo onder meer aan een einde te maken aan de straffeloosheid van grootschalige, ernstige schendingen van mensenrechten uit het verleden.² Honderdduizenden mensen verloren daarbij het leven of werden en slachtoffer van verdwijning, marteling, mishandeling en verkrachting. In maart 2016 herhaalde de president zijn voornemen dit probleem op te lossen.³ Bijna twee jaar na zijn benoeming zijn nabestaanden en mensenrechtenverdedigers hun aanvankelijke optimisme echter kwijt dat de schuldigen onder deze nieuwe president zullen worden berecht. Nog steeds blijft grondig onderzoek uit naar tal van zaken die de Nationale Mensenrechtencommissie bij de procureur-generaal aandroeg. Deze dagen vindt, ruim vijftig jaar na dato, het eerste openbare debat over de mensenrechtenschendingen uit het verleden in Indonesië plaats. Coördinerend minister voor Politieke, Juridische en Veiligheidszaken Luhut B. Pandjaitan zei bij de opening van het symposium dat de regering 'op den duur' een antwoord wil definiëren op de grootschalige schendingen tussen 1965 en 1966, en daarbij op zoek zou zijn naar de juiste methode.

Amnesty International hoopt dat u de Indonesische regering wil wijzen op de noodzaak van berechting, compensatie en herstel. Slachtoffers en mensenrechtenorganisaties die al jarenlang strijden voor waarheid en gerechtigheid zijn bezorgd over nieuwe initiatieven om via niet-juridische procedures tot verzoening te komen.⁴ Amnesty vindt dat dergelijke procedures niet in de plaats mogen komen van gedegen onderzoek naar ernstige mensenrechtenschendingen uit het verleden, en dat de vervolging tegen verdachten moet worden ingezet, met inachtneming van regels voor een eerlijk proces volgens internationaal recht.

2. Doodstraf

In december 2014 wees de net aangetreden president Widodo de gratieverzoeken van 64 terdoodveroordeelden af en kondigde hij aan executies te zullen hervatten. In 2015 voegde hij de daad bij het woord en werden veertien mensen geëxecuteerd, onder wie een Nederlands staatsburger en elf andere buitenlanders. Allen waren ter dood veroordeeld vanwege drugshandel, een niet-dodelijk misdrijf waarop de doodstraf volgens internationaal recht niet van toepassing zou mogen zijn. Ook vond er een stijging plaats in het aantal opgelegde doodstraffen (46 in 2015 tegenover 6 mensen in 2014), vooral vanwege drugshandel. Aan het einde van 2015 zaten tenminste 165 mensen in een dodencel, waaronder een Nederlander. Voor 2016 zijn al tien executies aangekondigd. Dit is een ware trendbreuk met het verleden: tussen 1999 en 2014 werden 27 mensen geëxecuteerd, en tussen 2009 en 2012 vonden geen executies plaats.

Het is extra wrang dat doodstraffen vaak worden opgelegd na oneerlijke processen. Uit onderzoek van Amnesty International naar de berechting van 12 terdoodveroordeelden in 2015 bleek dat zij op verschillende momenten in het proces geen toegang tot een advocaat kregen, dat er sprake

¹ Amnesty International Jaarboek 2015/2016: <https://www.amnesty.org/en/countries/asia-and-the-pacific/indonesia/>

² Tempo.co, 5 januari 2016 Jokowi Wants Indonesia to Resolve its' Human Rights Past Records <http://en.tempo.co/read/news/2016/01/05/055733274/Jokowi-Wants-Indonesia-to-Resolve-its-Human-Rights-Past-Records>

³ Amnesty International, 24 maart 2016: Indonesia: President must not undermine efforts to seek truth, justice and reparation for serious human rights violations <https://www.amnesty.org/en/documents/asa21/3671/2016/en/>

was van het afdwingen van bekentenissen door middel van mishandeling, en dat het soms maandenlang duurde voordat verdachten werden voorgeleid na hun arrestatie. Ook werd het de veelal buitenlandse verdachten onmogelijk gemaakt contact op te nemen met hun ambassade, of gebruik te maken van een tolk.⁵ Amnesty roept op tot de instelling van een onafhankelijk orgaan dat alle opgelegde doodstraffen herziet.

Blijkbaar leeft bij de Indonesische president de overtuiging dat de doodstraf een effectief instrument is ter bestrijding van drugsriminaliteit. Uit onderzoek van Amnesty International blijkt dat dit niet het geval is.⁶ We zijn blij dat minister Koenders het thema bespreekbaar maakte toen hij in maart in Indonesië was. In zijn toespraak voor Indonesische studenten wees hij er op dat Nederland over de doodstraf van mening verschilt met Indonesië.⁷ Amnesty hoopt dat uzelf of de minister naast verschillen van inzicht ook wilt wijzen op internationale verplichtingen van Indonesië die het land is aangegaan door de ratificatie van diverse mensenrechtenverdragen waarmee de Indonesische doodstrafpraktijk in strijd is.⁸ Onze bevindingen en ervaringen omtrent de effectiviteit van de doodstraf kunnen ook dienen om in uw gesprekken onze oproep voor een moratorium op alle executies te herhalen.

Tijdens uw ontmoeting met president Widodo staat onder meer terrorismebestrijding op de agenda. We wijzen er op dat eventuele afspraken in dit kader met de Indonesische regering op het gebied van terrorismebestrijding nooit tot gevolg mogen hebben dat de doodstraf wordt opgelegd. We vragen u dan ook hier bijzondere aandacht aan te besteden.

3. Vrijheid van meningsuiting

De Indonesische autoriteiten maken nog steeds gebruik van wetgeving (met name artikelen 106 en 110 van het Wetboek van Strafrecht) die de vrijheid van meningsuiting en bijeenkomsten van vreedzame politieke activisten strafbaar stelt. Ernstige onderdrukking van deze vrijheden vindt vooral plaats op de Molukken en Papoea, gebieden waar onafhankelijkheidsbewegingen actief zijn. Amnesty heeft de laatste jaren tientallen arrestaties van vreedzame politieke activisten opgetekend. Meer dan 50 mensen worden momenteel vastgehouden vanwege hun vreedzame politieke activiteiten of protesten, of vanwege het feit dat zij de verboden vlaggen van de Molukken of Papoea bezitten of getoond hebben.

Een van hen is de Molukse leraar Johan Teterissa, die in 2008 tot vijftien celstraf werd veroordeeld voor het tonen van de 'Benang Raja'-vlag, een verboden symbool van Molukse onafhankelijkheid. De arrestatie van Teterissa en 22 andere activisten vond een jaar eerder plaats, tijdens het bezoek van de toenmalige president Yudhoyono aan de stad Ambon. De activisten werden aangeklaagd voor rebellie volgens artikelen 106 en 110 van het Wetboek van Strafrecht. Johan Teterissa is in de gevangenis herhaaldelijk mishandeld en gemarteld, maar een onderzoek naar de politiemishandelingen heeft niet plaatsgevonden.

Amnesty verzoekt u de vrijlating van Teterissa en alle overige gewetensgevangenen te bepleiten. Dit zou volledig in lijn zijn met grondwettelijke bepalingen en nationale wetgeving waarin de vrijheid van meningsuiting en vreedzame vergadering zijn vastgelegd. We vragen u bovendien te bepleiten dat de Molukse gewetensgevangenen, in afwachting van hun vrijlating, worden overgebracht naar een gevangenis op de Molukken. Teterissa en veertien anderen worden duizenden kilometers van hun familie in de Molukken vastgehouden in een gevangenis op Java. Dat is in strijd met VN- minimumregels (regel 59) voor de behandeling van gedetineerden.⁹

⁵ Amnesty International, 15 oktober 2015, 'Indonesia: Flawed Justice: Unfair trials and the death penalty in Indonesia': <https://www.amnesty.org/en/documents/asa21/2434/2015/en/>

⁶ Amnesty International: Questions and answers on <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/death-penalty/death-penalty-your-questions-answered/>

⁷ Toespraak van minister Koenders op jongerenevent Jakarta <https://www.rijksoverheid.nl/regering/inhoud/bewindspersonen/bert-koenders/nieuws/2016/03/24/koenders-verleden-in-indonesie-onder-ogen-zien>

⁸ United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, Ratification Status for Indonesia: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?CountryID=80&Lang=EN

⁹ United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Mandela Rules) http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/C.3/70/L.3